

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مجموعه قوانین و مقررات
اراضی، املاک و منابع طبیعی
(آب، هوا، خاک)

تدوین:

مصطفی افشاری - رضا زنده گل

(وکالی پایه یک دادگستری)

انتشارات چتر دانش

عنوان قراردادی	ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	مجموعه قوانین و مقررات اراضی، املاک و منابع طبیعی (آب‌ها، هوا، خاک)/ تدوین مصطفی افشاری، رضا زنده‌گل.
مشخصات نشر	تهران: چتر دانش، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۶۲۷ ص؛ ۵/۲۱×۵/۱۴ س.م.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۳۸۳-۱
وضعیت فهرست‌نویسی	فیپا
موضوع	زمین‌داری -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	Land tenure -- Law and legislation -- Iran
موضوع	منابع طبیعی -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	Natural resources -- Law and legislation-- Iran
موضوع	حق مالکیت -- ایران
موضوع	Right of property -- Iran
موضوع	اصلاحات ارضی -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	Land reform -- Law and legislation -- Iran
موضوع	کاربری زمین -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	Land use -- Law and legislation -- Iran
شناسه افزوده	افشاری، مصطفی، ۱۳۶۸ -
شناسه افزوده	زنده‌گل، رضا، ۱۳۶۷ -
رده بندی کنگره	KMH۳۰۵۶
رده بندی دیویی	۳۴۳/۵۵۰۴۳۲
شماره کتابشناسی ملی	۵۹۷۲۱۳۸

نام کتاب	مجموعه قوانین و مقررات اراضی، املاک و منابع طبیعی (آب‌ها، هوا، خاک)
ناشر	چتر دانش
تدوین	مصطفی افشاری - رضا زنده‌گل
نوبت و سال چاپ	دوم - ۱۴۰۱
شمارگان	۵۰۰
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۳۸۳-۱
قیمت	۲۴۰۰۰۰ تومان

فروشگاه مرکزی: تهران، میدان انقلاب، خم‌نیری جاوید(اردیبهشت شمالی)، پلاک ۸۸

تلفن مرکز پخش: ۶۶۴۹۲۳۲۷ - تلفن فروشگاه کتاب: ۶۶۴۰۲۳۵۳

پست الکترونیک: nashr.chatr@gmail.com

کلیه حقوق برای مؤلف و ناشر محفوظ است.

سخن ناشر

رشته‌ی حقوق با تمام شاخه‌ها و گرایش‌هایش، به‌منزله‌ی یکی از پرطرفدارترین رشته‌های دانشگاهی کشور، تعداد فراوانی از دانشجویان علوم انسانی را به‌خود جلب کرده است؛ دانشجویانی که پس از تحصیل، وارد عرصه‌ی خدمت شده و در مناصب و جایگاه‌های گوناگون به ایفای وظیفه مشغول می‌شوند.

منابعی که در دانشکده‌های حقوق، مبنای کار قرار گرفته و تحصیل دانشجویان بر مدار آن‌ها قرار دارد، در واقع، مجموعه‌ی کتب و جزواتی هستند که طی سالیان متمادی چنان‌که باید تغییر نیافته و خود را با تحولات و نیازهای زمانه هماهنگ نکرده‌اند.

این، درحالی است که نیاز مبرم دانش‌پژوهان به مجموعه‌های پربار و سودمند، امری انکارناپذیر است. به‌این‌ترتیب، ضرورت تدوین کتب غنی و ارزشمند برای رفع نیازهای علمی دانشجویان رشته‌ی حقوق و نیز رشته‌های متأثر از آن، باید بیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد؛ کتاب‌هایی که روزآمدی محتوای آن‌ها از یک سو و تناسب آن‌ها با نیاز دانش‌پژوهان از سوی دیگر، مورد توجه و لحاظ ناشر و نویسنده، قرار گرفته باشد.

مؤسسه‌ی آموزش عالی آزاد چتردانش، در مقام مؤسسه‌ای پیشگام در امر نشر کتب آموزشی روزآمد و غنی، توانسته است گام‌های مؤثری در همراهی با دانشجویان رشته‌ی حقوق بردارد. این مؤسسه افتخار دارد که با بهره‌مندی از تجربیات فراوان خود و با رصد دقیق نیازهای علمی دانشجویان، به تولید آثاری همت‌گمارد که مهم‌ترین دستاورد آن‌ها، تسهیل آموزش و تسریع یادگیری پژوهندگان باشد. انتشارات چتر دانش امیدوار است با ارائه‌ی خدمات درخشان، شایستگی‌های خود را در این حوزه‌ی علمی بیش از پیش به منصه‌ی ظهور برساند.

فرزاد دانشور

مدیر مسئول انتشارات چتر دانش

فهرست

فصل اول: قوانین و مقررات اراضی ۱۳

بخش اول: قوانین ۱۴

۱۴..... لایحه ثبت اراضی موات اطراف شهر تهران مصوب ۱۳۳۴/۰۴/۲۵

۱۵..... قانون راجع به اراضی دولت و شهرداری‌ها و اوقاف و بانک‌ها مصوب ۱۳۳۵/۰۶/۰۸

۱۹..... قانون اصلاحات ارضی مصوب ۱۳۳۸/۱۲/۲۴

قانون راجع به اصلاح قانون اراضی دولت و شهرداری‌ها و اوقاف و بانک‌ها مصوب

۳۷..... ۱۳۳۹/۰۳/۰۱

۴۵..... قانون تشکیل شرکت‌های سهامی زراعی مصوب ۱۳۵۲/۰۲/۰۳

۵۵..... قانون اراضی مستحدث و ساحلی مصوب ۱۳۵۴/۰۴/۲۹

قانون نحوه واگذاری و احیای اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب

۶۲..... ۱۳۵۸/۰۶/۲۵

لایحه قانونی خرید اراضی و املاک مورد احتیاج دولت و شهرداری‌ها مصوب

۷۱..... ۱۳۵۸/۰۹/۰۳

لایحه قانونی راجع به واگذاری اراضی تملک شده به مستضعفین مصوب

۷۵..... ۱۳۵۸/۰۹/۰۴

لایحه قانونی اصلاحیه قانون نحوه واگذاری و احیای اراضی مصوب ۱۳۵۸/۱۲/۰۸

۸۰..... ضوابط و مقررات تفکیک باغات و مزارع در محدوده شهری مصوب ۱۳۶۱/۰۱/۱۲

۸۲..... قانون ابطال اسناد فروش رقبات، آب و اراضی موقوفه مصوب ۱۳۶۳/۰۱/۲۸

۸۴..... قانون مرجع تشخیص اراضی موات و ابطال اسناد آن مصوب ۱۳۶۵/۰۹/۳۰

قانون تعیین وضعیت املاک واقع در طرح‌های دولتی و شهرداری‌ها مصوب

۸۶..... ۱۳۶۷/۰۸/۲۹

۸۸..... قانون نحوه تقویم ابنیه، املاک و اراضی مورد نیاز شهرداری‌ها مصوب ۱۳۷۰/۰۸/۲۸

۹۰..... قانون تعیین تکلیف اراضی واگذاری دولت و نهادها مصوب ۱۳۷۰/۱۲/۱۵

۹۱..... قانون تفسیر قانون تعیین تکلیف اراضی واگذاری دولت و نهادها مصوب ۱۳۷۰/۱۲/۱۵

قانون صدور اسناد مالکیت اراضی مشمول اصلاحات ارضی در روستاها و شهرهای

۹۲..... مشمول مصوب ۱۳۷۲/۰۷/۱۱

قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها مصوب ۱۳۷۴/۰۳/۳۱.....	۹۳
دستورالعمل تعیین مصادیق تغییر کاربری غیرمجاز موضوع ماده ۱۰ قانون اصلاح	
قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها مصوب ۱۳۸۵/۰۸/۰۱.....	۱۰۰
دستورالعمل نحوه تقویم و ارزیابی اراضی زراعی و باغ‌ها موضوع تبصره (۳) الحاقی ماده	
(۲) اصلاحی قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها مصوب ۱۳۸۶/۰۴/۱۹.....	۱۰۲
دستورالعمل تعیین مصادیق تغییر کاربری غیرمجاز مصوب ۱۳۸۵/۰۸/۰۱.....	۱۰۵
قانون جلوگیری از خرد شدن اراضی کشاورزی و ایجاد قطعات مناسب فنی، اقتصادی	
مصوب ۱۳۸۵/۱۲/۱۳.....	۱۰۷
دستورالعمل نحوه چگونگی دریافت تقاضا، تشکیل و تکمیل پرونده بررسی کارشناسی	
طرح درخواست در کمیسیون تبصره (۱) ماده (۱) نگهداری سوابق و مصوبات و ابلاغ	
تصمیمات کمیسیون و کمیسیون تقویم مصوب ۱۳۸۶/۰۴/۱۹.....	۱۰۹
ضوابط تشخیص اراضی زراعی و باغ‌ها در خارج از محدوده شهرها، شهرک‌ها و طرح	
هادی روستاها مصوب ۱۳۸۶/۱۱/۰۹.....	۱۱۳
حد نصاب فنی و اقتصادی اراضی کشاورزی (زراعی و باغی) موضوع ماده ۱ قانون	
جلوگیری از خرد شدن اراضی کشاورزی و ایجاد قطعات مناسب فنی، اقتصادی	
مصوب ۱۳۸۵ مصوب ۱۳۹۵/۱۲/۰۸.....	۱۱۶
دستورالعمل تعیین مصادیق و ضوابط موضوع تبصره ۴ الحاقی به ماده ۱ و تبصره ۱	
اصلاحی ماده ۲ قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها.....	۱۱۸
ابطال ماده ۶ آیین‌نامه اجرایی قانون مرجع تشخیص اراضی موات.....	۱۲۳
بخش دوم: آیین‌نامه‌ها.....	۱۲۴
آیین‌نامه اجرایی قانون مرجع تشخیص اراضی موات و ابطال اسناد آن مصوب	
۱۳۶۶/۰۷/۰۸.....	۱۲۴
آیین‌نامه اجرایی قانون صدور اسناد مالکیت اراضی مشمول اصلاحات ارضی در	
روستاها و شهرهای مشمول مصوب ۱۳۷۴/۰۲/۰۳.....	۱۲۹
آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها مصوب	
۱۳۸۶/۰۳/۰۲.....	۱۳۱

دستورالعمل نحوه و چگونگی دریافت تقاضا، تشکیل و تکمیل پرونده بررسی کارشناسی طرح درخواست در کمیسیون تبصره (۱) ماده (۱) نگهداری سوابق و مصوبات و ابلاغ تصمیمات کمیسیون و کمیسیون تقویم (موضوع تبصره (۲) ماده (۳) آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها مصوب ۱۳۸۶/۰۴/۱۹)..... ۱۴۱

دستورالعمل ماده ۱۰ آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها مصوب ۱۳۸۶/۰۸/۰۸..... ۱۴۵

دستورالعمل اجرایی ماده ۱۶ آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها مصوب ۱۳۸۷/۰۱/۲۶..... ۱۵۱

آیین‌نامه اجرایی قانون جلوگیری از خردشدن اراضی کشاورزی و ایجاد قطعات مناسب فنی، اقتصادی مصوب جلسه مورخ ۱۳۹۵/۱۲/۰۸..... ۱۵۴

آیین‌نامه اجرایی تبصره (۲) ماده (۲) قانون اراضی مستحدث و ساحلی مصوب ۱۳۸۷/۰۱/۱۴..... ۱۵۹

فصل دوم: قوانین و مقررات زمین شهری ۱۶۱

بخش اول: قوانین ۱۶۲

قانون افراز و ثبت اراضی مربوط به سازمان مسکن مصوب ۱۳۵۰/۱۲/۱۹..... ۱۶۲

قانون لغو مالکیت اراضی موات شهری و کیفیت عمران آن مصوب ۱۳۵۸/۰۴/۰۵ ... ۱۶۴

اصلاحیه قانون لغو مالکیت اراضی موات شهری و کیفیت عمران آن مصوب ۱۳۵۸/۰۴/۲۸..... ۱۶۵

لايحه قانونی الحاق سه ماده و دو تبصره به قانون لغو مالکیت اراضی موات شهری و کیفیت عمران آن مصوب ۱۳۵۹/۰۴/۲۵..... ۱۶۶

قانون اراضی شهری مصوب ۱۳۶۰/۱۲/۲۷..... ۱۶۸

قانون زمین شهری مصوب ۱۳۶۶/۰۶/۲۲..... ۱۷۴

اصلاحیه قانون اراضی شهری مصوب ۱۳۶۷/۰۱/۱۶..... ۱۸۲

قانون ایجاد شهرهای جدید مصوب ۱۳۸۰/۱۰/۱۶..... ۱۸۳

قانون منع فروش و واگذاری اراضی فاقد کاربری مسکونی برای امر مسکونی مصوب ۱۳۸۱/۰۵/۰۶.....	۱۸۷
قانون تعاریف محدوده و حریم شهر، روستا و شهرک و نحوه تعیین آنها مصوب ۱۳۸۴/۱۰/۱۴.....	۱۹۰
قانون ساماندهی و حمایت از تولید و عرضه مسکن مصوب ۱۳۸۷/۰۲/۲۵.....	۱۹۵
قانون الحاق موادی به قانون ساماندهی و حمایت از تولید و عرضه مسکن مصوب ۱۳۸۸/۱۲/۰۲.....	۲۰۵
قانون تعیین تکلیف وضعیت ثبتی اراضی و ساختمان‌های فاقد سند رسمی مصوب ۱۳۹۰/۰۹/۲۰.....	۲۰۸
بخش دوم: آیین‌نامه‌ها.....	۲۱۶
آیین‌نامه استملاک اتباع خارجه مصوب ۱۳۲۸.....	۲۱۶
آیین‌نامه اجرایی قانون زمین شهری مصوب ۱۳۷۱/۰۳/۲۴.....	۲۱۹
آیین‌نامه اجرایی قانون تعیین تکلیف وضعیت ثبتی اراضی و ساختمان‌های فاقد سند رسمی مصوب ۱۳۹۱/۰۴/۲۵.....	۲۳۸

فصل سوم: قوانین و مقررات محیط‌زیست، منابع طبیعی و جنگل‌ها (آب، هوا، خاک).....

بخش اول: محیط‌زیست، منابع طبیعی و جنگل‌ها.....	۲۴۸
قانون ملی شدن جنگل‌های کشور مصوب ۱۳۴۱/۱۰/۲۷.....	۲۴۸
آیین‌نامه اجرایی قانون ملی شدن جنگل‌ها مصوب ۱۳۴۲/۰۶/۰۶.....	۲۵۳
قانون شکار و صید مصوب ۱۳۴۶/۰۳/۱۶.....	۲۶۵
آیین‌نامه اجرایی قانون شکار و صید مصوب ۱۳۹۸/۱۰/۰۸.....	۲۷۴
قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع کشور مصوب ۱۳۴۶/۰۵/۲۵.....	۲۸۰
آیین‌نامه اجرایی ماده ۴۴ مکرر قانون اصلاح قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع کشور مصوب ۱۳۴۹/۰۹/۲۲.....	۳۱۹

- آیین‌نامه اجرایی تبصره ۵ ماده ۳۴ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع کشور مصوب ۱۳۷۵/۰۹/۱۴..... ۳۲۱
- آیین‌نامه اجرایی ماده (۳۳) اصلاحی قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع کشور مصوب ۱۳۹۴/۰۶/۲۲..... ۳۲۵
- قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع اجرای ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع کشور مصوب ۱۳۶۷/۰۶/۲۹..... ۳۳۶
- آیین‌نامه اصلاحی آیین‌نامه اجرایی قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع اجرای ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع کشور مصوب ۱۳۹۰/۰۲/۲۶..... ۳۳۸
- قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست مصوب ۱۳۵۳/۰۳/۱۸..... ۳۴۶
- آیین‌نامه اجرایی قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست مصوب ۱۳۵۴/۱۲/۰۳..... ۳۵۳
- لایحه قانونی حفظ و گسترش فضای سبز در شهرها مصوب ۱۳۵۹/۰۳/۰۳..... ۳۶۲
- آیین‌نامه اجرایی لایحه قانونی حفظ و گسترش فضای سبز در شهر تهران مصوب ۱۳۵۹/۰۷/۰۱..... ۳۶۵
- آیین‌نامه قانون اصلاح قانون حفظ و گسترش فضای سبز در شهرها مصوب ۱۳۸۸/۰۵/۱۳..... ۳۶۸
- قانون راجع به اجازه تاکسیدرمی جانوران برای اشخاص حقیقی و حقوقی در قبال دریافت حق‌الزحمه مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۰۹..... ۳۷۶
- قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور مصوب ۱۳۷۱/۰۷/۰۵..... ۳۷۷
- آیین‌نامه اجرایی ماده ۱ قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور مصوب ۱۳۷۱/۱۲/۱۶..... ۳۷۹
- آیین‌نامه اجرایی ماده ۲ قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور مصوب ۱۳۷۱/۱۲/۱۶..... ۳۸۱
- قانون مدیریت پسماندها مصوب ۱۳۸۳/۰۲/۲۰..... ۳۸۵
- آیین‌نامه اجرایی قانون مدیریت پسماندها مصوب ۱۳۸۴/۰۵/۰۵..... ۳۹۲

قانون نحوه جبران زحمات و خسارات کارکنان سازمان حفاظت محیط‌زیست در ارتباط با جرایم زیست‌محیطی مصوب ۱۳۸۴/۱۱/۱۲ ۴۰۲

آیین‌نامه اجرایی قانون نحوه جبران زحمات و خسارات کارکنان سازمان حفاظت محیط‌زیست در ارتباط با جرایم زیست‌محیطی مصوب ۱۳۹۷/۰۹/۲۵ ۴۰۳

قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی مصوب ۱۳۸۹/۰۴/۲۳ ۴۰۵

آیین‌نامه اجرایی ماده ۳ قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی مصوب ۱۳۸۹ ۴۲۶

آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۸ قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی مصوب ۱۳۹۰/۱۰/۱۴ ۴۲۸

آیین‌نامه اجرایی نحوه رتبه‌بندی مراکز موضوع تبصره ۶ ماده ۲ قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی مصوب ۱۳۸۹ مصوب ۱۳۹۱/۰۷/۳۰ ۴۳۰

آیین‌نامه اجرایی ماده ۳۳ قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی مصوب ۱۳۹۱/۰۸/۰۷ ۴۳۳

آیین‌نامه اجرایی بند ب ماده ۱۲ قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی مصوب ۱۳۹۲/۰۵/۲۰ ۴۳۵

آیین‌نامه اجرایی ماده ۸ قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی مصوب ۱۳۹۳/۱۰/۱۰ ۴۳۷

آیین‌نامه اجرایی تبصره ۲ اصلاحی ماده ۹ قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی موضوع ماده ۴۵ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور مصوب ۱۳۹۴/۰۴/۰۷ ۴۴۱

آیین‌نامه اجرایی تبصره ۳ الحاقی ماده ۹ قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی موضوع ماده ۵۴ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور مصوب ۱۳۹۴/۰۴/۰۷ ۴۴۴

آیین‌نامه اجرایی شکار ویژه مصوب ۱۳۸۱/۰۱/۱۴ ۴۵۱

آیین‌نامه طبیعت‌گردی مصوب ۱۳۸۴/۰۵/۰۲ ۴۵۴

آیین‌نامه حقوق و تکالیف دارندگان پروانه قرق‌های اختصاصی مصوب ۱۳۹۵/۱۰/۲۸ ۴۵۸

آرای وحدت رویه منابع طبیعی.....	۴۶۱
بخش دوم: آب	۴۶۶
قانون راجع به قنوت مصوب ۱۳۰۹/۰۶/۰۶.....	۴۶۶
قانون آب و نحوه ملی شدن آن مصوب ۱۳۴۷/۰۴/۲۷.....	۴۶۹
لایحه قانونی راجع به صدور پروانه حفر چاه عمیق بر طبق گواهی صادره از وزارت کشاورزی و عمران روستایی مصوب ۱۳۵۸/۱۱/۱۷.....	۴۹۱
قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶.....	۴۹۲
آیین‌نامه اجرایی فصل دوم قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۳/۰۷/۱۸.....	۵۱۰
قانون تثبیت آب‌بهای زراعی مصوب ۱۳۶۹/۰۶/۱۴.....	۵۲۳
آیین‌نامه جلوگیری از آلودگی آب مصوب ۱۳۷۳/۰۲/۱۸.....	۵۲۴
آیین‌نامه اجرایی بهینه‌سازی مصرف آب کشاورزی مصوب ۱۳۷۵/۰۶/۱۱.....	۵۳۰
آیین‌نامه مربوط به بستر و حریم رودخانه‌ها، انهار، مسیل‌ها، مرداب‌ها، برکه‌های طبیعی و شبکه‌های آبرسانی، آبیاری و زهکشی مصوب ۱۳۷۹/۰۸/۱۱.....	۵۴۵
قانون تعیین تکلیف چاه‌های آب فاقد پروانه بهره‌برداری مصوب ۱۳۸۹/۰۴/۱۳.....	۵۵۲
آیین‌نامه نحوه حفاظت، احیاء و مدیریت تالاب‌های کشور مصوب ۱۳۹۴/۰۲/۲۰.....	۵۵۴
قانون حفاظت، احیاء و مدیریت تالاب‌های کشور مصوب ۱۳۹۶/۰۲/۰۴.....	۵۵۷
آیین‌نامه جلوگیری از تخریب و آلودگی غیرقابل جبران تالاب‌ها مصوب ۱۳۹۷/۱۱/۱۷.....	۵۵۹
بخش سوم: هوا	۵۶۴
قانون هوای پاک مصوب ۱۳۹۶/۰۴/۲۵.....	۵۶۴
آیین‌نامه فنی در زمینه کنترل و کاهش آلودگی‌ها (موضوع ماده (۲) قانون هوای پاک) مصوب ۱۳۹۷/۰۶/۲۱.....	۵۸۱
آیین‌نامه اجرایی تبصره (۳) ماده (۳) قانون هوای پاک مصوب ۱۳۹۷/۰۶/۲۱.....	۵۹۰
آیین‌نامه اجرایی ماده (۷) قانون هوای پاک مصوب ۱۳۹۷/۰۶/۲۱.....	۵۹۴
آیین‌نامه اجرایی ماده (۸) قانون هوای پاک مصوب ۱۴۰۰/۰۳/۰۹.....	۵۹۶
آیین‌نامه اجرایی تبصره ماده (۱۴) قانون هوای پاک مصوب ۱۳۹۷/۰۶/۲۱.....	۶۰۱

آیین‌نامه اجرایی تبصره (۳) ماده (۱۶) قانون هوای پاک مصوب ۱۳۹۷/۰۶/۲۱	۶۰۴
آیین‌نامه اجرایی ماده (۱۷) قانون هوای پاک مصوب ۱۳۹۷/۰۶/۲۱	۶۰۶
آیین‌نامه اجرایی ماده (۲۹) قانون هوای پاک مصوب ۱۳۹۷/۰۶/۲۱	۶۰۹
حدود انتشار امواج و پرتوهای موضوع ماده (۳۰) قانون هوای پاک مصوب	۱۴۰۰/۰۴/۰۲
۶۱۵	
بخش چهارم: خاک	۶۱۷
قانون حفاظت از خاک مصوب ۱۳۹۸/۰۳/۰۴	۶۱۷
تصویب نامه در خصوص تعیین خط مشی‌های مدیریت، حفاظت و بهره‌برداری پایدار	
از خاک کشور مصوب ۱۴۰۰/۱۰/۰۸	۶۲۶

فصل اول

قوانین و مقررات اراضی

بخش اول: قوانین

لایحه ثبت اراضی موات اطراف شهر تهران

مصوب ۱۳۳۴/۰۴/۲۵

ماده ۱- از تاریخ ۱۳۳۱/۰۵/۲۸ قبول تقاضای ثبت نسبت به اراضی بائر بلامالک و موات اطراف شهر تهران واقع در حدود ذیل از احدی پذیرفته نخواهد شد:

شرقاً و جنوباً از اضلاع خارجی خیابان‌های شهپاز، شوش تا شعاع شش کیلومتر و شمالاً از ضلع خارجی خیابان شاه‌رضا تا شعاع ۱۸ کیلومتر و غرباً از ضلع خیابان سی‌متری نظامی تا شعاع ۳۶ کیلومتر.

ماده ۲- دولت مکلف است نسبت به اراضی فوق‌الذکر اقدام به درخواست ثبت نموده و اراضی مورد تقاضای ثبت را جزء سرمایه بانک ساختمانی قرار دهد تا بانک مزبور طبق اساسنامه خود عمل کند.

ماده ۳- اشخاصی که نسبت به این قبیل اراضی ادعایی داشته باشند پس از ثبوت در محاکم در صورتی که اراضی تاکنون به فروش رسیده یا تقسیم‌شده و یا به مؤسسات عمومی از قبیل مساجد، مدارس، مریض‌خانه، خیابان و غیره تخصیص داده شده بهایی را که بانک به‌عنوان قیمت زمین دریافت داشته به محکوم‌له می‌پردازد و در صورتی که در اراضی مورد ادعا تا این تاریخ عملیات فوق‌الذکر انجام نشده بانک ساختمانی می‌تواند زمین را نگه داشته و قیمت قبل از مرغوبیت را به محکوم‌له بپردازد و یا آن که با اخذ حق تشرف و مرغوبیتی که در اثر اقدامات بانک به وجود آمده است عین زمین را به محکوم‌له مسترد دارد. تبصره- نسبت به دعوای فوق‌الذکر ارجاع امر به داوری ممنوع است.

ماده ۴- وزارت دادگستری و دارایی و کشاورزی مأمور اجرای این قانون

می‌باشند.

قانون راجع به اراضی دولت و شهرداری‌ها و اوقاف و بانک‌ها

مصوب ۱۳۳۵/۰۶/۰۸

ماده واحده -

۱- هرگاه دولت یا شهرداری تشخیص دهد که در تهران و اطراف آن از میدان سپه تا شعاع صد کیلومتر از هر سمت از طرف افراد یا اشخاص حقوقی نسبت به اراضی متعلق به دولت که در دفتر رقبات ثبت است و اراضی شهرداری و نیز اراضی اوقاف و اراضی متعلق به بانک کشاورزی یا بانک ساختمانی و مسپیل‌ها و تپه‌ها و اراضی موات و اراضی بائر بلامالک تجاوز شده و بدون داشتن حق آن اراضی و یا مسپیل‌ها و تپه‌های موات و یا اراضی بائر بلامالک را ثبت کرده‌اند و بر اثر انقضای مدت اعتراض و به‌علت صدور سند مالکیت به نام متجاوز یا ایادی متلقای آنها طرح دعوی در مراجع صلاحیت‌دار ممکن نیست به تقاضای دولت یا شهرداری یا اداره اوقاف و بانک‌های کشاورزی و ساختمانی یا دادستان شهرستان موضوع در هیئتی مرکب از:

رییس دیوان عالی کشور و دادستان کل و یکی از رؤسای شعب دیوان کشور به انتخاب رییس دیوان عالی کشور و رییس کل دادگاه‌های استان مرکز و مدیر کل بازرسی کشور در ظرف یک سال از تاریخ تصویب این قانون (در کمیسیون دادگستری مشترک مجلسین) طرح خواهد شد.

هیئت مزبور با مراجعه به سوابق و پرونده‌ها و تحقیقاتی که برای رسیدگی لازم بداند در صورتی که تجاوز به حق دولت یا شهرداری یا اداره اوقاف یا بانک‌های مذکور فوق و اراضی و مسپیل‌ها و تپه‌ها و موات نام‌برده را احراز کند به‌ترتیب ذیل عمل خواهد کرد:

الف- هرگاه متقاضی ثبت اراضی یا متجاوز اصلی اراضی و مسپیل‌ها و تپه‌های مذکور را به دیگری منتقل نکرده باشد رأی به پرداخت اعلی‌القیم بهای اراضی مذکور از تاریخ تجاوز تا تصویب این قانون خواهد بود.

ب- هرگاه متقاضی ثبت و یا متجاوز اصلی در اراضی و تپه‌های مذکور و مسپیل‌ها تا تاریخ تصویب این قانون احداث ساختمان نموده باشد در آن صورت

هیئت با در نظر گرفتن قوانین احیای اراضی موات رأی به پرداخت قیمت فعلی زمین در تاریخ تصویب این قانون خواهد داد.

ج- هرگاه متقاضی ثبت یا متجاوز اصلی اراضی و مسیل‌ها و تپه‌های مذکور را به دیگری منتقل کرده باشد هیئت رأی به پرداخت قیمت اراضی و مسیل‌ها و تپه‌های مذکور طبق قیمت واگذاری خواهد داد مگر آنکه تشخیص دهد که قیمت واگذاری کمتر از قیمت واقعی بوده که در آن صورت رأی به پرداخت قیمت واقعی به تشخیص یکی از رؤسای بانک‌های کشاورزی یا رهنی یا ساختمانی در غیر مورد مربوط به ادعای خودشان خواهد داد.

رأی این هیئت نسبت به موارد فوق قطعی و لازم‌الاجرا است. حقوق دولت یا شهرداری یا بانک‌ها یا اداره اوقاف و حقوق عامه از انقد دارایی متجاوز طبق مقررات اسناد لازم‌الاجرا استیفاء خواهد شد و اگر اراضی مورد تجاوز تمام یا قسمتی از آن در تصرف متجاوز باقی مانده باشد و پیشنهاد تسلیم عین زمین را در قبال قیمتی که هیئت تعیین کرده بنماید قبول می‌شود.

د- اقدام به عملیات اجرایی به تقاضای دولت و یا شهرداری و بانک‌های کشاورزی و ساختمانی و دادستان شهرستان تهران توسط اجرای دادگستری و زیر نظر رییس هیئت رسیدگی انجام خواهد شد.

ه- وجوه اراضی حاصل از اجرای بند اول ماده واحده به استثنای وجوه اراضی متعلق به شهرداری و بانک کشاورزی و موقوفات به عنوان سرمایه در اختیار بانک ساختمانی قرار خواهد گرفت.

و- وزیر دادگستری مکلف است هر سه ماه یک بار گزارش کامل اقدامات هیئت رسیدگی مذکور را به کمیسیون مشترک قوانین دادگستری تسلیم نماید.
ز- نقل و انتقالاتی که از تاریخ تقدیم این لایحه به مجلس سنا تا خاتمه رسیدگی هیئت مذکور توسط متجاوزین و ایادی متلقی آنها به هر عنوان به عمل آمده باشد معتبر نخواهد بود.

ح- اشخاصی که طبق مقررات بند اول ماده واحده محکوم به پرداخت مبلغی می‌شوند در صورتی که تا ده روز از تاریخ صدور رأی به پرداخت محکوم به نشوند توقیف می‌شوند مدت توقیف این اشخاص مجموعاً از پنج سال تجاوز نخواهد کرد

و عرض حال اعسار از آنها پذیرفته نمی‌شود.

۲- برای خاتمه دادن به اختلافات موجود بین افرادی که تا تاریخ تصویب این قانون تقاضای ثبت ملکی را کرده‌اند و نسبت به تقاضای ثبت آنان اعتراضی در مدت قانونی نشده باشد و یا اگر اعتراضی شده منجر به صدور حکم قطعی گردیده و یا دارندگان سند اراضی شهر تهران از یک طرف و اشخاصی که بدون اجازه مالکین ساختمان‌هایی در اراضی مزبور نموده و متصرف می‌باشند از طرف دیگر مقرر می‌گردد هیئتی مرکب از:

معاون اول دادستان کل و رییس دادگاه‌های شهرستان مرکز و مدیر کل ثبت به اختلافات مزبور با توجه به اوضاع و احوال و استطاعت هر یک از طرفین به‌طور کدخدا منشی رسیدگی نموده یا رأی به پرداخت بهای عادلانه اراضی متصرفی حین تصرف و اجرت‌المثل سنواتی اراضی تا تاریخ صدور رأی هیئت توسط متصرفین به مالکین می‌دهد و یا به تقاضای مالکین ضمن صدور رأی به پرداخت بهای اعیانی در تاریخ تصویب این قانون از طرف مالک به متصرف رأی به خلع ید از متصرف نیز خواهد داد، این حکم قطعی و غیرقابل اعتراض است.

الف- متصرفین اعیانی‌های فوق باید شخصاً ساکن اراضی مزبور بوده و در صورتی که بخواهند از مقررات این قانون استفاده بنمایند ظرف دو ماه از تاریخ اجرای این قانون درخواست خود را باید در قبال اخذ رسید به دفتر دادگاه شهرستان تهران تسلیم دارند و الا به تقاضای مالک طبق قسمت اخیر بند ۲ اقدام خواهد شد.

ب- اراضی موضوع بند ۲ این قانون وقتی به ملکیت قطعی متصرفین فعلی در خواهد آمد که کلیه بدهی‌های خود را از بابت قیمت عرصه پرداخته باشند.

ج- اشخاصی که پس از تسلیم لایحه اراضی موات از طرف دولت به مجلس سنا به تصرف یا غصب اراضی دیگران در شهر تهران و حومه پرداخته باشند از مقررات بند ۲ این قانون استفاده می‌کنند و اگر این اشخاص پس از ده روز از تاریخ ابلاغ اظهارنامه مالک باز هم به تصرفات غاصبانه خود ادامه دهند مشمول بند ۴ ماده واحده خواهند بود.

۳- در شهرستان‌هایی که وزارت دادگستری اجرای مقررات این قانون را لازم بداند می‌تواند طبق مقررات خاصی که از تصویب کمیسیون مشترک قوانین دادگستری مجلسین خواهد گذشت اقدام نماید.

۴- اشخاصی که بعد از تاریخ تصویب این قانون نسبت به اراضی دولت یا بانک‌های دولتی یا اوقاف یا شهرداری یا اراضی موات بدون رعایت قوانین احیای اراضی موات یا مردم (با شکایت مدعی خصوصی) تجاوز کرده و تصرفاتی در آن بنمایند رأساً از طرف دادستان مورد تعقیب واقع شده و علاوه بر خلع ید از آنها به مجازات از دو ماه تا شش ماه حبس محکوم خواهند شد.

۵- در رسیدگی هیئت‌های مذکور در این قانون رعایت تشریفات آیین دادرسی ضروری نیست و تصمیمات آنها با اکثریت آراء معتبر خواهد بود.

۶- وزارت دادگستری مأمور اجرای این قانون است.

تبصره ۱- مهلت مقرر در شق الف از بند ۲ ماده واحده فوق تا آخر فروردین‌ماه ۱۳۳۶ تمدید و حدود صلاحیت هیئت سه نفری از میدان سپه تا شعاع ده کیلومتر تعیین می‌شود و نسبت به اختلافاتی که تا قبل از وضع این قانون در دادگاه‌های تهران مطرح بوده اعم از اینکه حکم صادر نشده باشد یا صادر شده ولی تا این تاریخ به هر جهتی از جهات اجرای آن متعذر بوده در هیئت سه نفری رسیدگی خواهد گردید.

به موجب قانون اجازه اجرای لوایح پیشنهادی وزارت دادگستری پس از تصویب کمیسیون مشترک دادگستری مجلسین لایحه قانونی مربوط به اراضی دولت و شهرداری‌ها و اوقاف و بانک‌ها که مشتمل بر ماده واحده که در جلسه پنجشنبه مورخ هشتم شهریورماه یک‌هزار و سیصد و سی و پنج به تصویب کمیسیون مشترک دادگستری مجلسین رسیده است موقتاً قابل اجرا می‌باشد.

قانون اصلاحات ارضی

مصوب ۱۳۳۸/۱۲/۲۴

فصل اول: تعاریف

ماده ۱- اصلاحاتی که در این قانون به کار برده شده از نظر اجرای این قانون به شرح زیر تعریف می‌شود:

۱- کشاورزی: عبارت است از تولید محصول به‌وسیله عملیات زراعی و همچنین دامداری و تولید محصولات حیوانی.

۲- کشاورز: کسی است که خود مالک زمین بوده و شخصاً به کشاورزی اشتغال دارد و منبع اصلی درآمد او از راه کشاورزی تأمین شود.

۳- کمک کشاورز: کسی است که مالک زمین و عوامل دیگر کشاورزی نیست و در مقابل انجام کار معین کشاورزی مزد (نقدی یا جنسی) دریافت می‌کند.

۴- زارع کسی است که مالک زمین نیست و در زمین متعلق به دیگری کشاورزی می‌کند و مقداری از محصول را به‌صورت نقدی یا جنسی به مالک می‌دهد.

۵- رییس خانوار: کسی است که متکفل معاش خانوار است.

۶- خانوار: عبارت است از زن و شوهر و فرزندان که تحت تکفل یا ولایت رییس خانوار هستند و از نظر مقررات این قانون در حکم یک شخص محسوب می‌شوند.

۷- مالک: کسی است که دارای زمین باشد بدون آن که شخصاً به کشاورزی اشتغال داشته باشد.

۸- اشخاص مندرج در این قانون اعم است از اشخاص حقیقی و اشخاص حقوقی.

۹- زمین: منظور از زمین (ارض) در این قانون زمینی است که بتوان آن را برای یک یا چند نوع از امور کشاورزی مورد استفاده قرار داد.

الف- زمین بائر: زمینی است که در آن عملیات زراعی انجام نگرفته باشد.

ب- اراضی موات: زمین‌های بایری است که ملک اشخاص نمی‌باشد.

پ- مرتع: زمینی است اعم از کوه و دامنه یا زمین مسطح که به‌طور طبیعی

حداقل هر هکتار آن بتواند یکصد کیلو وزن دام زنده را در یک فصل چرا تعریف نماید و یا با توجه به عرف محل هیئت اصلاحات اراضی استان مرتع بودن آن را تأیید نماید.

ت- زمین آبی: زمینی است که زراعت آن از آب دائمی رود یا استخر یا قنات یا چشمه یا چاه و امثال آن آبیاری می‌شود.

ث- زمین دیم: زمینی است که زراعت آن از آب باران یا سیلاب مشروب می‌شود.

ج- بیشه یا قلمستان: زمینی است که در آن درختان غیرمثمر به‌وسیله اشخاص غرس شده و تعداد درخت در هر هکتار آن از هزار اصله تجاوز نماید.

چ- باغ میوه: زمینی است که در آن درختان میوه یا مو به‌وسیله اشخاص غرس و یا پیوند شده باشد و تعداد درخت میوه یا مو در هر هکتار آن از یکصد اصله کمتر نباشد و در مورد درختان خرما و زیتون تعداد در هر هکتار از پنجاه اصله کمتر نباشد.

فصل دوم: حدود مالکیت

ماده ۲- حداکثر مالکیت زمین هر شخص در تمام کشور اعم از قطعات متصل یا مجزی مجموعاً چهارصد هکتار (آیش و زیر کشت) از اراضی آبی و یا هشتصد هکتار (آیش و زیر کشت) از اراضی دیم و بایر و یا مقداری زمین آبی و دیم و یا بایر است که مجموع آن‌ها از حداکثر زمین دیم و بایر مجاز تجاوز نکند (هر هکتار آبی- معادل دو هکتار دیم و بایر محسوب خواهد شد) می‌باشد و مالک می‌تواند به میل خود زمین مورد تشخیص خود را به مقدار معین فوق از اراضی متعلق به خود انتخاب نماید.

تبصره ۱- در مورد اراضی که تا تاریخ تقدیم این لایحه به مجلس وقت خاص شده است برای هر یک از موقوف‌علیهم تا میزان مقرر در ماده کماکان به‌صورت وقف خاص باقی خواهد ماند و وجوه حاصل از فروش مازاد موقوفات مزبور با نظارت اداره اوقاف اختصاص به خرید مال دیگری داده می‌شود تا طبق ماده ۹۰ قانون مدنی مورد عمل قرار گیرد و در مورد زمین‌هایی که پس از تاریخ تقدیم این لایحه وقف خاص می‌شود مجموع سهام موقوف‌علیهم نباید از میزان مجاز

مقرر در این ماده برای یک شخص تجاوز نماید و مقدار زمینی که به این ترتیب وقف خاص می‌شود از مجموع زمین‌هایی که به‌موجب همین ماده در ملکیت مالک باقی می‌ماند کسر خواهد شد.

تبصره ۲- در مورد اراضی که تا تاریخ تقدیم این لایحه به مجلس وقف خاص و عام شده است سهم وقف خاص مشمول قسمت اول تبصره یک خواهد بود و در مورد اراضی که پس از تاریخ تقدیم این لایحه وقف خاص و عام می‌شود مجموع سهام وقف خاص مشمول قسمت دوم تبصره یک خواهد بود.

تبصره ۳- در مورد موقوفات خاص وظایفی که طبق این قانون به‌عهده مالک گذارده شده است با متولیان و یا قائم‌مقام قانونی آنان می‌باشد.

ماده ۳- مستثنیات از ماده ۲ به قرار زیر است:

۱- اگر مالک یا (مالکین) اراضی سهم خود را از زمین‌های یک ده یا یک مزرعه انتخاب کند که آب یک یا چند رشته قنات ملکی او یا چاه ملکی او مشروب شود کلیه زمین‌های آن ده یا مزرعه که به طریق فوق مشروب می‌شود به ملکیت او باقی می‌ماند و چنانچه تعهد نماید آب قنات یا قنوات خود را افزایش دهد و یا قنات یا چاه جدیدی احداث نماید و یا قنوات مخروبه را دایر کند که در نتیجه اراضی دیم و بایر زائد بر حد نصاب او در آن ده یا مزرعه نیز آبی شود کمیسیون اصلاحات ارضی استان می‌تواند مقدار اراضی مورد تقاضا را در اختیار او قرار دهد. ولی اگر در ظرف چهار سال از تاریخ واگذاری آب برای کشت آن‌ها تهیه ننماید آن قسمت از اراضی که آب برای آن تهیه نشده بلاعوض به ملکیت دولت در می‌آید چنانچه مالک یا مالکین اراضی سهم خود را از زمین‌های یک ده انتخاب کند و آن اراضی توسط سد یا شق‌آنهایی که از طرف مالک یا مالکین احداث شده باشد مشروب شود فقط در صورتی که مخارج دایر نگاه داشتن آن‌ها در حدود مخارج حفظ و نگاهداری قنوات باشد با تشخیص کمیسیون اصلاحات ارضی استان (مذکور در ماده نهم) مشمول این بند خواهد بود.

۲- باغات میوه و قلمستان که عرصه و اعیانی آن‌ها متعلق به مالک باشد کلاً به ملکیت مالک باقی خواهد ماند ولی در مورد باغات میوه و قلمستان‌هایی که عرصه آن‌ها متعلق به مالک و تمام و یا قسمتی از اعیانی آن‌ها متعلق به زارع

باشد حداکثر مالکیت با توجه به میزان درآمد از طرف هیئت عالی اصلاحات ارضی (مذکور در ماده هشتم) برای هزینه منطقه تعیین خواهد شد ولی در قسمت اخیر به هر حال برای هر شخص جمعاً اعم از قطعات متصل یا مجزا بیش از دویست هکتار نخواهد بود.

۳- مالک می‌تواند ظرف مدت دو سال پس از تصویب این قانون قسمتی از اراضی (با رعایت حد نصاب ماده ۲) و همچنین باغات و قلمستان‌های خود را به یک یا چند نفر از وراث قانونی خود منتقل نماید مشروط بر اینکه مجموع اراضی و باغات و قلمستان‌هایی که به این ترتیب به ملکیت وراث در می‌آید از یک برابر و نیم آنچه که طبق ماده ۲ بند ۲ این ماده به خود مالک تعلق می‌گیرد تجاوز ننماید اراضی یا باغات و یا قلمستان‌هایی که ظرف یک سال قبل از تقدیم این لایحه به مجلس، مالک به ملکیت وراث قانونی خود درآورده باشد از میزان فوق کسر خواهد شد و انتقالاتی که به موجب این بند داده می‌شود از لحاظ مالیات مشمول قانون اصلاح قانون مالیات بر ارث و انتقالات بلاعوض خواهد بود.

تبصره- منظور از باغات و قلمستان‌های مندرج در این بند قسمت اخیر بند ۲ (باغات و قلمستان‌هایی که تمام یا قسمتی از اعیانی آن‌ها متعلق به زارع است) می‌باشد که مبدأ مهلت دو سال تاریخ اعلام نظر هیئت عالی اصلاحات ارضی برای تشخیص نصاب مالکیت اشخاص در هر منطقه در مورد این‌گونه باغات و قلمستان‌ها می‌باشد.

۴- ابنیه و تأسیسات واقع در اراضی مشمول این قانون که مربوط به کارهای زراعی نیستند از قبیل خانه‌های شخصی مالک، مدارس، درمانگاه‌ها، قهوه‌خانه‌ها، دکان، کاروانسرا، آسیاب، کارخانه و نظایر آن و مراتع نیز مستثنی است.

۵- مدارس و تأسیسات علمی می‌توانند به هر اندازه زمین که برای مطالعات و عملیات آن‌ها ضروری باشد در مالکیت خود داشته باشند تشخیص این‌گونه مؤسسات و تعیین مقدار زمین مورد لزوم با هیئت عالی اصلاحات ارضی خواهد بود.

۶- اراضی که مدت دو سال قبل از تقدیم این لایحه به مجلس حداقل یک دوره زراعی از طریق زراعت مکانیزه بدون شرکت زارع و به وسیله کمک کشاورز مورد بهره‌برداری واقع شده باشد مادامی که به این ترتیب مورد بهره‌برداری است

از مقررات ماده ۲ مستثنی است چنانچه بهره‌برداری این قبیل اراضی از صورت زراعت مکانیزه و به‌وسیله کمک کشاورز خارج شود مشمول مقررات ماده ۲ خواهد بود.

۷- هیئت عالی اصلاحات ارضی می‌تواند به مالک یا مالکینی که بخواهند از تاریخ تصویب این قانون به بعد اراضی بایر واقع در ملک خود را از طریق کشاورزی مکانیزه و به‌وسیله کمک کشاورز (بدون شرکت زارع) مورد بهره‌برداری قرار دهد که به شرح فوق عمل نمایند و مادام که این اراضی به‌ترتیب فوق مورد بهره‌برداری باشد مشمول ماده ۲ نخواهد بود.

۸- هیئت عالی اصلاحات ارضی می‌تواند اراضی بایر را که به‌موجب مقررات این قانون به دولت منتقل می‌شود طبق آیین‌نامه مخصوصی که به تصویب هیئت‌دولت خواهد رسید با اخذ مبلغ مناسب در اختیار متقاضیان ذی‌صلاحیت برای عمران بگذارد و متقاضی باید تعهد کند ظرف حداکثر پنج سال مبادرت به عمران این اراضی نموده و در این مدت لااقل هر سال در یک‌پنجم از اراضی مزبور عملیات کشاورزی انجام دهد و چنانچه به تعهد خود عمل نکند نسبت به مقداری که تعهد در آن عمل نشده است قرارداد واگذاری لغو خواهد شد و اگر زراعت آن‌ها به‌صورت مالک، زارع در آید مشمول مقررات ماده ۲ خواهد بود در واگذاری اراضی مالکین مربوط حق تقدم خواهند داشت.

۹- اراضی املاک آستانه قدس رضوی و مسجد گوهرشاد و آستانه حضرت معصومه و آستانه حضرت عبدالعظیم و شاه چراغ و شاه نعمت‌الله ولی و مدرسه عالی سپهسالار و شیر و خورشید سرخ و سلطان علی شاه گنابادی و مسجد سلطانی تهران و همچنین املاکی که به‌منظور امور خیریه یا عام‌المنفعه یا آموزش و پرورش به مؤسسات خیریه واگذار شده یا می‌شود (مشروط بر اینکه عام‌المنفعه بودن مقاصد آن‌ها به تصویب هیئت‌دولت برسد) و همچنین املاک موقوفه عام که به مصرف امور خیریه و عام‌المنفعه می‌رسد (مشروط بر اینکه عام‌المنفعه بودن آن‌ها با رعایت نظر واقف به‌موجب تصویب‌نامه هیئت‌دولت قبول شده یا بشود) و همچنین املاک پهلوی که طبق برنامه مربوط تاکنون عمل شده و می‌شود.

۱۰- چنانچه مالک اراضی دیم و بایر یا آیش داخل حد نصاب سهم خود را به هزینه خود فاریاب نماید تمام آن اراضی به ملکیت او باقی خواهد ماند.

ماده ۴- از تاریخ تصویب این قانون هر شخصی که از اراضی خود زائد بر آنچه که طبق مواد ۲ و ۳ این قانون به خود او تعلق می‌گیرد و یا حق انتقال به وراثت قانونی خود را دارد به هر عنوان از عناوین قانونی به دیگری انتقال دهد مکلف است عوارض عمرانی معادل ۵۰ درصد بهای اراضی مورد انتقال را به دولت بپردازد.

سردفتران اسناد رسمی مکلفند در موقع تنظیم سند عوارض عمرانی مندرج در این ماده را وصول و خلاصه معامله را به اداره کشاورزی استان مربوطه ارسال دارند. چنانچه نقل و انتقال مشمول این ماده در فاصله بین تاریخ تقدیم این لایحه به مجلس و تصویب نهایی آن انجام گرفته باشد انتقال دهنده باید عوارض عمرانی مندرج در این ماده را به دولت بپردازد.

تبصره ۱- چنانچه طبق تشخیص هیئت عالی اصلاحات ارضی انتقال دهنده بهای اراضی مورد انتقال را در سند انتقال کمتر از بهای واقعی آن ذکر نماید و یا برای عدم پرداخت عوارض عمرانی مقرر در این ماده به هر عنوان در دفاتر اسناد رسمی از اظهار به این که مجموع انتقالات واقعی او بیش از حد مجاز می‌باشد خودداری نماید مکلف است دو برابر عوارض واقعی پرداخت نشده خود را به دولت بپردازد.

آیین‌نامه مربوط به اجرای این ماده را وزارت کشاورزی تهیه و پس از تصویب هیئت دولت به موقع اجرا خواهد گذارد.

تبصره ۲- ششصد هکتار آبی (در مقابل آن دیم) که مالک می‌تواند به وراثت قانونی خود یا دیگری انتقال دهد مشمول عوارض مزبور نخواهد بود.

ماده ۵- چنانچه مالک قبل از شروع عمل تقسیم در هر منطقه از طرف دولت اراضی مازاد بر حد نصاب خود را به نرخ عادلانه با توافق زارعین طبق اسناد رسمی به اطلاع نماینده وزارت کشاورزی به زارعین که در همان اراضی به کشاورزی اشتغال دارند و ده نشین باشند انتقال دهد مشمول عوارض عمرانی مقرر در ماده ۴ نخواهد بود.

ماده ۶- از تاریخ اجرای این قانون چنانچه هرگونه عقد و معامله مجموع اراضی متعلق به هر شخص از حداکثر آنچه که طبق مواد ۲ و ۳ این قانون مجاز گردیده تجاوز کند مازاد به رایگان در اختیار دولت برای تقسیم قرار می‌گیرد.

فصل سوم: اراضی قابل تقسیم و مقررات مربوط به آن

ماده ۷- زمین‌هایی که بنا به مقررات این قانون تقسیم می‌شود عبارت است از:
الف- زمین‌هایی که در اجرای مواد ۲ و ۳ این قانون مازاد بر حد نصاب باقی می‌ماند اعم از این که از طرف مالک یا مالکین نسبت به آن تقاضای ثبت شده یا نشده باشد.

ب- زمین‌های موات.

پ- کلیه اراضی موات و بایری که در نتیجه اقدامات عمرانی دولت قابل کشت می‌شوند.

تبصره- نسبت به اراضی خالصه طبق قانون تقسیم فروش خالصجات رفتار خواهد شد.

ماده ۸- به منظور تعیین روش کلی و تهیه آیین‌نامه‌های لازم و نظارت در اجرای وظایفی که در این قانون پیش‌بینی شده هیئتی به نام هیئت عالی اصلاحات ارضی به ریاست نخست وزیر و عضویت وزرا دادگستری، کشاورزی، کشور، دارایی و سه نفر از نمایندگان منتخب شورای کشاورزی مرکز که میزان مالکیت زمین‌های هر یک از آن‌ها در موقع تشکیل هیئت از حداکثر نصاب مقرر در ماده ۲ تجاوز نکند تشکیل می‌گردد.

تبصره ۱- اجرای مصوبات و تصمیمات هیئت عالی اصلاحات ارضی و اداره امور مربوط به این لایحه به‌عهده یک نفر مدیر عامل که با سمت معاونت وزارت کشاورزی به پیشنهاد هیئت عالی و به فرمان ملوکانه منصوب می‌گردد خواهد بود.

تبصره ۲- کلیه اعتباراتی که برای اجرای این قانون اختصاص داده می‌شود در اختیار هیئت مزبور است که بنا به تشخیص خود و طبق آیین‌نامه‌ای که به تصویب هیئت دولت می‌رسد توسط مدیرعامل به مصرف برساند.

ماده ۹- در هر استان یا فرمانداری کل کمیسیون اصلاحات ارضی به ریاست استاندار یا فرماندار کل یا قائم‌مقام او و عضویت رییس کل کشاورزی یا نماینده خاصی که از طرف وزیر کشاورزی تعیین می‌شود و رییس دادگستری استان یا فرمانداری کل یا یک نفر قاضی به معرفی وزیر دادگستری و رییس اداره ثبت اسناد و املاک استان یا فرمانداری کل یا قائم‌مقام او و سه نفر به معرفی شورای کشاورزی مرکز استان یا فرمانداری کل که مقدار مالکیت زمین‌های هر یک از آن‌ها در موقع تشکیل کمیسیون از حداکثر نصاب مقرر در ماده ۲ تجاوز ننماید تشکیل خواهد شد.

سازمان، وظایف و حدود و اختیارات و مسئولیت کمیسیون مزبور طبق آیین‌نامه‌ای است که به تصویب هیئت عالی اصلاحات ارضی خواهد رسید. اجرای عمل تقسیم در هر منطقه و همچنین حدود هر منطقه بنا به پیشنهاد وزارت کشاورزی و تصویب هیئت عالی اصلاحات ارضی تعیین می‌شود و در داخل هر منطقه دهات شش دانگی که مالک آن‌ها مقیم ده نباشد در تقسیم مقدم خواهد بود.

ماده ۱۰- در هر منطقه که به موجب ماده نهم عمل تقسیم شروع می‌گردد مراتب بدواً به‌وسیله روزنامه کثیرالانتشار محل و سایر وسایل معمول و مناسب محل آگهی و به علاوه در مورد روزنامه رسمی کشور و یکی از جراید کثیرالانتشار پایتخت اعلام خواهد شد در ظرف سه ماه از تاریخ نشر آخرین آگهی در روزنامه رسمی اشخاصی که میزان اراضی آن‌ها از حد نصاب مقرر در ماده ۲ تجاوز نماید موظفند در اظهارنامه چاپی که از طرف وزارت کشاورزی در دسترس آن‌ها گذارده می‌شود وضعیت املاک خود را از حد نصاب و مستثنیات ماده ۳ با قید مساحت تقریبی تنظیم و به‌انضمام رونوشت مصدق اسناد مالکیت و یا مستند تصرف خود به مقاماتی که از طرف وزارت کشاورزی تعیین گردیده با اخذ رسید تسلیم نمایند و چنانچه از تسلیم اظهارنامه تا موعد مقرر خودداری و یا عالملاً و عامداً برخلاف حقیقت مطالبی قید کنند به پرداخت جریمه از ده هزار ریال تا یکصد هزار ریال محکوم خواهند شد و در این قبیل موارد کمیسیون اصلاحات ارضی استان مبادرت به تنظیم صورت وضعیت مزبور خواهد کرد.

تبصره ۱- در املاک مشاع این وظیفه به‌عهده هر یک از مالکین نسبت به سهم خود می‌باشد و در مورد صغار و محجورین وظیفه تسلیم اظهارنامه به‌عهده سرپرست قانونی آن‌ها است.

تبصره ۲- نسبت به املاک متنازع فیها تا تاریخ تقدیم این لایحه به مجلس هر یک از اصحاب دعوی مکلفند نسبت به سهم ادعایی خود جداگانه به تنظیم و تسلیم اظهارنامه مذکور در این ماده اقدام نمایند تسلیم اظهارنامه فوق و اقداماتی که در این مورد به عمل می‌آید دلیل بر مالکیت نخواهد بود و در این مورد چنانچه تا تاریخ شروع عمل تقسیم در منطقه مربوط رفع تنازع به عمل نیاید تا میزان مجموع زمین‌های موضوع دعوی مشروط به این که برای هر یک از اصحاب دعوی از حداکثر نصاب مقرر در ماده ۲ تجاوز ننماید منظور نموده و بقیه طبق مقررات این قانون عمل خواهد شد و نسبت به اراضی متنازع فیها پس از تقدیم این لایحه به مجلس هر یک از اصحاب دعوی مکلف به تسلیم اظهارنامه به شرح فوق خواهد بود. در این صورت به میزان سهم هر یک از متصرفین مشروط به اینکه از حداکثر نصاب مقرر در ماده ۲ تجاوز ننماید منظور گردیده و نسبت به بقیه نیز طبق مقررات این قانون عمل خواهد شد.

ماده ۱۱- در اراضی مشاع چنانچه در ظرف ۶ ماه پس از شروع عمل تقسیم در منطقه مربوطه عمل افراد انجام نشود کمیسیون اصلاحات ارضی موافق نظر اکثریت ملکی مالکین و در صورتی که ظرف دو ماه به هر نحو اکثریت مزبور حاصل نشود کمیسیون به انتخاب خود تا میزان مجموع زمین‌های استحقاقی تمام مالکین طبق این قانون از جمع اراضی مشاع مجزی و بقیه را تقسیم خواهد کرد.

ماده ۱۲- اراضی مشمول مقررات تقسیم این قانون که در تاریخ تقدیم این لایحه به مجلس در اجاره رسمی است مشروط بر این که حداکثر ۵ سال به خاتمه همان اجاره بیشتر نمانده باشد کماکان تا آخر مدت در اجاره باقی خواهد ماند در صورتی که مدت اجاره از پنج سال تجاوز نماید نسبت به بقیه مدت اجاره ملغی و عمل تقسیم انجام خواهد شد.

فصل چهارم: ارزیابی و پرداخت بها

ماده ۱۳- در هر منطقه که دستور تقسیم اراضی صادر شود کمیسیون ارزیابی از طرف کمیسیون اصلاحات ارضی استان تعیین می‌گردد که بهای اراضی را به نرخ عادلانه تعیین نماید.

ماده ۱۴- بهای ارزیابی شده اراضی طبق ماده ۱۳ به اقساط ده‌ساله از طرف دولت پرداخت خواهد شد دولت موظف است اعتبار لازم را برای اجرای این قانون تأمین نماید.

ماده ۱۵- الف- نسبت به اراضی که قبل از تاریخ تقدیم این لایحه به مجلس مورد معاملات رهنی و یا با حق استرداد به‌موجب اسناد رسمی واقع گردیده پس از انقضا مدت معامله و تعیین مالک قطعی آن طبق مقررات این قانون خواهد شد. **تبصره-** در صورتی که شش ماه پس از انقضای مدت معاملات فوق مالک قطعی اراضی مشخص نگردید کمیسیون اصلاحات ارضی استان مکلف است به قائم‌مقامی از طرف داین تقاضای صدور اجراییه و اقدامات قانونی نماید و اقدام کمیسیون اصلاحات ارضی استان در صدور اجراییه و تعقیب عملیات اجرایی مشروط بر این است که تمام یا قسمتی از اراضی مورد معامله مشمول این قانون باشد.

ب- هرگاه تمام یا قسمتی از زمین مورد تقسیم بعد از تقدیم این لایحه به مجلس در رهن یا معاملات با حق استرداد قرار گیرد مالک موظف است در ظرف ۶ ماه از تاریخ شروع عملیات تقسیم در این منطقه عین اراضی مرهونه مزبور را از رهن خارج سازد و در غیر این صورت دولت بدهی مالک را حداکثر تا میزان بهای اراضی که به‌موجب ماده ۱۳ ارزیابی شده طبق ماده ۱۴ به داین تعهد پرداخت می‌نماید. در این صورت اراضی مزبور بلافاصله آزاد شده محسوب و طبق این قانون عمل می‌شود.

طلبه کار می‌تواند برای دریافت بقیه طلب خود از طریق قانونی اقدام نماید در صورتی که معاملات مذکور در بند الف پس از تقدیم این لایحه به مجلس تمدید یا تجدید شود مشمول مقررات بند ب خواهد بود.

ماده ۱۶- کمیسیون اصلاحات ارضی استان پس از تعیین اراضی مورد تقسیم هر منطقه طبق این قانون تصمیم خود و بهای اراضی ارزیابی شده را به مالکین

ذی‌نفع به نشانی‌هایی که در اظهارنامه ذکر شده اطلاع می‌دهد و نسخه‌ای از تصمیم خود را به‌وسیله روزنامه‌های محلی و الصاق در نقاطی که لازم باشد نشر می‌دهد. مالکین مزبور چنانچه اعتراضی نسبت به اراضی مورد تقسیم یا بهای اراضی ارزیابی شده داشته باشند می‌توانند حداکثر ظرف دو ماه از تاریخ آگهی اعتراض خود را به کمیسیون اصلاحات ارضی استان تسلیم نمایند کمیسیون استان پس از رسیدگی نظر خود را حداکثر ظرف ۶ ماه اعلام و این نظریه در دادگاه شهرستان محل قابل اعتراض است دادگاه شهرستان خارج از نوبت به این اعتراضات رسیدگی و رأی آن در این مورد قطعی و غیرقابل پژوهش و فرجام خواهد بود.

تبصره- چنانچه پس از اعلام تصمیمات کمیسیون مالک به جهتی از جهات قانونی ممنوع‌المداخله شود و یا فوت کند در این صورت هرگاه ظرف ۶ ماه از تاریخ فوت یا پیدا شدن جهتی که موجب منع مداخله شده است وراث متوفی یا نماینده قانونی مالک معلوم نشود دادستان شهرستان به نمایندگی متوفی یا مالک اقدام لازم را به عمل خواهد آورد.

ماده ۱۷- پس از قطعیت تصمیم مراجع مربوطه کمیسیون اصلاحات ارضی استان مالک را برای انتقال سند به نام دولت (وزارت کشاورزی) و دریافت بها (طبق مقررات این قانون) کتباً و به‌وسیله آگهی در محل دعوت می‌نماید. چنانچه ظرف مدت دو ماه از تاریخ آگهی مالک یا نماینده قانونی او حاضر به انتقال و تنظیم سند نباشد مکلف است سالیانه عوارض عمرانی به‌ترتیب زیر به دولت بپردازد:

الف- برای هر هکتار از زمین‌های آبی (خواه زراعت بشود یا نشود) و یا باغ و یا قلمستان ۱۵۰۰ ریال.

ب- برای هر هکتار از زمین‌های دیم (خواه زراعت بشود یا نشود) ۷۵۰ ریال.

پ- برای هر هکتار اراضی بایر ۵۰۰ ریال.

تبصره- در موارد انتقال اراضی به دولت هرگاه عملیات ثبتی خاتمه یافته ولی سند مالکیت صادر نشده باشد اداره ثبت پس از انجام معامله سند مالکیت به نام دولت (اداره کشاورزی) صادر خواهد نمود.

فصل پنجم: مقررات مربوط به تقسیم و تحویل اراضی

ماده ۱۸- دولت موظف است اراضی انتقالی را به کسانی که مشمول دریافت زمین هستند به بهای خریداری شده واگذار و بهای آن را در ظرف مدت ده سال به اقساط متساوی سالیانه دریافت نماید.

ماده ۱۹- زمین‌هایی که بنا به مقررات این قانون تقسیم می‌شود به رییس خانوار انتقال داده می‌شود و در واگذاری اراضی از لحاظ تقدم ترتیب زیر رعایت می‌شود:

الف- زارعین هر ده که در همان زمین به زراعت مشغولند و مقیم ده باشند.
ب- وراث زارعینی که حداکثر یک سال قبل از شروع تقسیم در آن منطقه فوت کرده باشند.

پ- کشاورزانی که کمتر از حداقل معین شده برای هر منطقه طبق ماده ۲۱ زمین دارند.

ت- کسانی که دانشکده‌ها و دبیرستان‌های کشاورزی و دامپزشکی و دانش‌سرای کشاورزی یا دوره‌های حرفه‌ای کشاورزی را که از طرف دولت به رسمیت شناخته شده یا بشوند طی نموده و دارای زمین نیستند و یا کمتر از حداقل معینه برای منطقه طبق ماده ۲۱ زمین دارند.

ث- کمک کشاورزان مقیم منطقه تقسیم.

ج- افرادی که داوطلب به کار کشاورزی باشند.

تبصره ۱- در تقسیم زمین به هر یک از طبقات مندرج در این ماده کسانی که تعداد اولادشان بیشتر است مقدم خواهند بود و در صورت تساوی شرایط قرعه‌کشی خواهد شد.

تبصره ۲- اشخاصی که بیش از حداقل معینه برای هر منطقه طبق ماده ۲۱ زمین دارند و مشمولین قانون راجع به منع مداخله وزرا و نمایندگان مجلسین و کارمندان در معاملات دولتی و کشوری مصوب ۲۲ دی‌ماه ۱۳۳۷ مجلسین حق گرفتن زمین‌های مورد تقسیم از طرف دولت را ندارند مگر در صورت استعفای از کار خود و اشتغال به کشاورزی و سکونت در ده.

مالکینی که از مقررات بند ۷ و ۸ ماده ۳ قانون استفاده می‌نمایند از این

تبصره مستثنی می‌باشند.

ماده ۲۰- اشخاصی که زمین می‌گیرند باید تبعه ایران بوده و شخصاً و یا به کمک افراد خانواده خود اشتغال به کشاورزی داشته باشند و یا تعهد انجام کار کشاورزی بنمایند.

ماده ۲۱- به هر یک از اشخاصی که طبق ماده ۱۹ حائز شرایط دریافت زمین باشند طبق آیین‌نامه‌ای که به تصویب هیئت عالی اصلاحات ارضی خواهد رسید بنا به مقتضیات منطقه و با در نظر گرفتن نوع زراعت، موقعیت زمین، جنس خاک به میزانی که برای زندگی یک خانوار کشاورز و نیروی کار افراد آن خانوار حتی‌الامکان کافی باشد زمین واگذار می‌گردد حداقل مساحت زمین برای هر خانوار در هر منطقه بنا به پیشنهاد کمیسیون اصلاحات ارضی استان و تصویب هیئت عالی اصلاحات ارضی تعیین خواهد شد.

تبصره ۱- زمین‌های آبی طبق مقررات این قانون با حقاچه مربوطه از قنات یا رودخانه و غیره به زارع منتقل خواهد شد و میزان حقاچه هر زمین آبی از کل منبع آب مربوط با در نظر گرفتن آیش طبق عرف محل خواهد بود و در مورد قنات مالکیت مشاع آن نیز به نسبت به سهم حقاچه آن زمین به کشاورز تحویل گیرنده زمین انتقال خواهد یافت زمین‌های آبی که از رودخانه مشروب می‌شود مالکیت مشاع مجاری و انهار و حقاچه نسبت به زمین مربوطه به کشاورز تحویل گیرنده زمین منتقل خواهد گردید و مراقبت و نگهداری و تعمیر و اصلاح کلیه این قبیل منابع به‌عهده شرکت تعاونی مربوطه خواهد بود و مادام که شرکت تعاونی تشکیل نشده است وزارت کشاورزی آیین‌نامه مربوط به حفظ و نگاهداری قنات را تهیه و به تصویب هیئت عالی اصلاحات ارضی خواهد رسانید.

تبصره ۲- هرگاه بعضی از زمین‌های آبی به مالکیت مالک یا مالکین باقی‌مانده و قسمتی به زارع یا زارعین طبق مقررات این قانون انتقال یابد و به‌طور کلی در هر ملکی که مشاع باشد اداره امور قنات یا قنات یا چاه عمیق یا انهار که اراضی مزروعی از آن مشروب می‌شود به‌عهده اکثریت ملکی مالکین است که به امانت از طرف عموم مالکین آن را اداره نماید ولی عموم مالکین آن اراضی مزروعی باید مخارج آن را به نسبت سهم خود بپردازد و الا به‌وسیله

بخشدار محل به تقاضای اکثریت ملکی مالکین با نظارت اداره کشاورزی محل یا نماینده وزارت کشاورزی از محصول ملک در سر خرمن وصول می‌شود.

ماده ۲۲- اشخاصی که به موجب این قانون زمین به آنان واگذار می‌شود چنانچه تمام یا قسمتی از زمین واگذاری را معامله و یا به هر عنوان دیگری از دست بدهند نمی‌توانند مجدداً درخواست زمین نمایند.

فصل ششم: مقررات مربوط به اراضی تقسیم شده

ماده ۲۳- آنچه که بنا به مقررات این قانون تقسیم و به اشخاص انتقال داده می‌شود به نام انتقال‌گیرنده سند انتقال صادر و به دستور رییس کمیسیون اصلاحات ارضی استان به مالک جدید تحویل و مورد انتقال به‌عنوان وثیقه وصول اقساط در رهن بانک کشاورزی ایران گذارده خواهد شد.

ماده ۲۴- هرگونه معاملاتی نسبت به اراضی واگذار شده که منجر به تجزیه آن اراضی به قطعات کوچکتر از حداقل تعیین‌شده برای هر منطقه طبق ماده ۲۱ بشود ممنوع و باطل است و چنان که کشاورز فوت نماید و وراثت نتواند برای اداره ملک توافق کنند می‌توانند سهم خود را با رعایت قسمت اول این ماده به دیگران به فروشند پرداخت بقیه اقساط به‌عهد خریدار جدید است.

هر کشاورز می‌تواند تا پنج برابر سهم تقسیم در آن محل را خریداری نماید به شرط آن که در تمام آن اراضی شخصاً زراعت یا دامداری نموده یا تبدیل به باغ نماید و اگر کشاورزی توانایی کار کشاورزی را از دست بدهد می‌تواند زمین خود را به کشاورز دیگری با رعایت مفاد این ماده به فروشد و مراتب را به اداره کشاورزی استان اطلاع دهد.

تبصره- هرگاه زمین‌های تقسیم شده مصرف دیگری غیر از زراعت پیدا نماید که درآمد آن بیش از کشاورزی باشد کمیسیون اصلاحات ارضی استان پس از رسیدگی اجازه تجزیه و فروش آن را خواهد داد.

فصل هفتم: مقررات مالی

ماده ۲۵- اعتبار لازم برای اجرای این قانون از جمله پرداخت اقساط به مالکین اراضی تقسیم شده و هزینه‌های مزبور به سازمان و عملیات اصلاحات ارضی در بودجه کل کشور منظور و در اختیار هیئت عالی اصلاحات ارضی قرار می‌گیرد.

ماده ۲۶- بانک کشاورزی ایران مکلف است با نظر هیئت عالی اصلاحات ارضی اقساط بدهی کشاورزان را بابت بهای زمین وصول و به حساب خزانه واریز نماید.

ماده ۲۷- در صورتی که کشاورزی سه قسط از اقساط بدهی خود را بدون عذر موجه بنا به تشخیص بانک کشاورزی نپردازد و با صدور اجراییه ثبتی حاضر به پرداخت اقساط مزبور نگردد ملک در مقابل بدهی کشاورز به دولت منتقل خواهد گردید، اقساطی که کشاورز به دولت پرداخته باشد اجرت‌المثل ایام تصرف ملک محسوب خواهد شد.

ماده ۲۸- کلیه وجوه حاصله از اجرای مواد ۴ و ۱۷ این قانون در حساب مخصوصی در خزانه‌داری کل متمرکز و در اختیار هیئت عالی اصلاحات ارضی گذارده می‌شود که به مصرف هزینه‌های اجرایی این قانون برسانند آیین‌نامه طرز پرداخت عوارض عمرانی و جرایم مندرج در مواد ۴ و ۱۷ بر اساس مقررات اجرایی اسناد ثبت شده تنظیم شده و پس از تصویب هیئت‌وزیران به‌موقع اجرا گذارده خواهد شد.

ماده ۲۹- کلیه عملیات ثبتی مربوط به نقل و انتقالات طبق این قانون که یک طرف آن دولت باشد اعم از صدور سند مالکیت، اجرا و اخطار و غیره مجاناً انجام و از پرداخت هرگونه حق الثبت و عوارض معاف می‌باشند و همچنین کلیه تقاضانامه‌ها و اظهارنامه‌ها و اوراق تعهدات و اسناد و مدارک تصرف و تهیه رونوشت اسناد هرگونه اوراق دیگر مربوط به نقل و انتقالات فوق به‌وسیله مقامات رسمی یا صاحبان محاضر مورد اقدام قرار گیرد از پرداخت مالیات و عوارض و حق تمبر معاف است.

پرداخت حقوقی که به سردفتران اسناد رسمی و سرمایه خاص مندرج در ماده ۱۳۵ قانون ثبت تعلق می‌گیرد بالمناصفه به‌عهده طرفین معامله خواهد بود.

فصل هشتم: مقررات مربوط به کمک‌های فنی و حمایت کشاورزان و زارعین

ماده ۳۰- دولت موظف است ضمن انجام عملیات تقسیم اراضی در هر منطقه سازمان مجهز کشاورزی برای تهیه و توزیع بذر و نهال مرغوب و دام‌های اصیل و تأمین تسهیلات لازم در اعطا اعتبار امر بازرگانی محصولات کشاورزی و ترویج کشاورزی نوین در آن منطقه ایجاد نماید.

ماده ۳۱- در دهاتی که زمین بین کشاورزان تقسیم می‌شود در مورد خانه مسکونی و ابنیه از قبیل طویله، انبار و غیره که در تصرف زارعین است به ترتیب زیر عمل می‌شود:

الف- هرگاه عرصه و اعیانی ابنیه مزبور متعلق به مالک باشد عرصه مجاناً به زارع واگذار می‌شود و اعیانی ارزیابی و چنانچه بهای آن از بیست هزار ریال بیشتر باشد مازاد بر بیست هزار ریال طبق ماده ۱۸ از زارع دریافت و طبق ماده ۱۴ به مالک پرداخت خواهد شد و کشاورزان می‌توانند به نام خود تقاضای صدور سند مالکیت بنمایند و اگر اعیانی متعلق به زارع باشد مجاناً به زارع واگذار خواهد گردید.

ب- در مورد مسکن کشاورزانی که مالک قسمتی از زمین این دهات می‌شوند طبق بند (الف) این ماده رفتار می‌شود و چنانچه مالک بخواهد عرصه و اعیانی این ابنیه را برای خود نگاهدارد مکلف خواهد بود به قدر لزوم به تشخیص کمیسیون اصلاحات ارضی استان، اراضی مجاور قسمت مسکونی ده برای ایجاد ساختمان به بهایی که از طرف کمیسیون ارزیابی معین می‌شود در اختیار کشاورز بگذارد و معادل هزینه ایجاد اعیانی مشابه به آنچه قبلاً متعلق به کشاورز بوده به او بپردازد.

تبصره- در دهاتی که مشمول مقررات انتقال و تقسیم نیستند و یا قسمتی از آن مشمول و قسمت دیگر در مالکیت مالک باقی می‌ماند مالک موظف است زمین مورد لزوم را به تشخیص کمیسیون اصلاحات ارضی استان برای ساختن مسکن و محل نگهداری دام و انبار محصول به محوطه مربوطه و یا خانه مناسب در اختیار زارع ملک خود به‌طور مجانی بگذارد.

ماده ۳۲- امور مشترک کشاورزی زمین‌های تقسیم شده از قبیل نگهداری فنوات و انهار و استفاده از ماشین‌آلات عملیات دفع آفات نباتی و حیوانی و حفاظت و بهره‌برداری ده و امثال آن (به‌استثنای آنچه مشمول تبصره ۲ ماه ۲۱ می‌باشد) به‌وسیله شرکت تعاونی انجام خواهد شد و اشخاصی که زمین به آن‌ها واگذار می‌شود در صورتی که عضو شرکت تعاونی منطقه خود نباشند شرکت از طرف آن‌ها مخارج لازم را برای انجام امور مشترک کشاورزی طبق آیین‌نامه‌ای که به تصویب هیئت عالی اصلاحات ارضی می‌رسد پرداخت خواهد کرد و هرگاه کشاورز از پرداخت آن خودداری نماید نسبت به بدهی او بنا بر تقاضای شرکت اداره ثبت محل اجراییه صادر می‌نماید. دولت کمک‌های لازم را در تاسیس شرکت‌های تعاونی می‌ذول خواهد داشت.

ماده ۳۳- وزارت کشاورزی موظف است حداکثر در ظرف شش ماه پس از تصویب این قانون آیین‌نامه لازم مربوط به روابط مالک و زارع را توسط کمیسیون مرکب از نمایندگان وزارت دادگستری، وزارت کشور، وزارت کشاورزی و یک نفر نماینده از طرف شورای کشاورزی مرکز و یک نفر نماینده زارعین با در نظر گرفتن ارزش عوامل زراعی برای هر نوع زراعت در هر منطقه و همچنین آیین‌نامه مربوط به حقوق کمک کشاورزان را تهیه نموده و به تصویب هیئت دولت رسانده و به‌موقع اجرا بگذارد.

ماده ۳۴- رفع اختلاف بین مالک و زارع و کشاورز در امور مربوط به کشاورزی توسط هیئت حل اختلاف کشاورزی به عمل می‌آید هیئت مزبور در هر بخش مرکب خواهد بود از بخشدار، رییس دادگاه بخش مربوط (یا نماینده وزارت دادگستری) نماینده وزارت کشاورزی (یا نماینده اداره کشاورزی مربوط) رأی این هیئت قطعی است و به‌وسیله اجرای دادگاه‌های دادگستری به‌موقع اجرا گذارده خواهد شد.

ماده ۳۵- مادام که آیین‌نامه مذکور در ماده ۳۳ تصویب و اجرا نشده در هر منطقه روابط فعلی مالکین و زارعین در امور کشاورزی که در هر محل معمول بوده باید کماکان ادامه یابد.

مالکین و زارعینی که برخلاف این ماده رفتار کنند و یا از پرداخت سهم مالکانه یا سهم زارع خودداری نمایند علاوه بر سهم مربوطه طبق معمول محل به پرداخت غرامت نقدی از دویست ریال تا یکصد هزار ریال از طرف هیئت حل اختلاف کشاورزی نیز محکوم خواهند شد و تصمیمات هیئت قطعی و بلافاصله به موقع اجرا گذارده خواهد شد.

ماده ۳۶- مأمورین دولت و کسانی که مأمور اجرای مقررات این قانون می‌باشند هر گاه در اجرای مقررات این قانون مرتکب جرمی شوند به حداکثر مجازاتی که برای آن جرم در قوانین دیگر مقرر است محکوم خواهند شد و اگر مأمورین دولت در اجرای مقررات این قانون مرتکب تخلف اداری شوند دادگاه اداری می‌تواند ولو برای دفعه اول ارتکاب مجازات متخلف را تا انفصال دائمی از خدمات دولتی تعیین نماید.

ماده ۳۷- مقررات قانون مصوب سال ۱۳۳۷ راجع به خرید املاک ورثه اسماعیل قشقایی به قوت خود باقی است و کارشناسانی که طبق ماده ۱۶ قانون سازمان برنامه انتخاب می‌شوند مکلفند بهای املاک را بر اساس مقررات ماده ۱۳ این قانون تعیین نمایند و دولت بهای املاک نام‌برده را طبق ماده ۱۴ این قانون پرداخت نماید.

ماده ۳۸- دولت مأمور اجرای این قانون است.

قانون راجع به اصلاح قانون اراضی دولت و شهرداری‌ها و اوقاف و بانک‌ها مصوب ۱۳۳۹/۰۳/۰۱

ماده ۱- به دادخواست‌هایی که طبق بند یک لایحه قانون مصوب ۸ شهریورماه ۱۳۳۵ و لایحه قانونی مصوب ۲۵ شهریورماه ۱۳۳۵ و لایحه مصوب ۲۱ آبان‌ماه ۱۳۳۵ و لایحه ۱۶ بهمن‌ماه ۱۳۳۵ به هیئت‌های مذکور در آن لوایح تسلیم گردیده و تا تاریخ لازم‌الاجراشدن این قانون منتهی به صدور حکم نگردیده با توجه به مفاد و مقررات آن لایحه آن قسمت که به هیئت پنج نفری مرکز تسلیم شده در یک یا چند هیئت که هر یک مرکب خواهد بود از یک نفر از رؤسا یا مستشاران دیوان عالی کشور که سمت ریاست هیئت را خواهد داشت و دو نفر از رؤسا یا مستشاران دادگاه استان و قسمتی که به هیئت‌های شهرستان‌ها تسلیم گردیده در مرکز استان‌های مربوط در یک یا چند هیئت که هر یک مرکب خواهد بود از یک نفر رییس شعبه دادگاه استان که سمت ریاست هیئت را خواهد داشت و یک نفر مستشار دادگاه مزبور و یک نفر رییس شعبه دادگاه شهرستان رسیدگی و قطع و فصل خواهد شد.

تبصره- مقامات مذکور در لوایح قانونی فوق‌الذکر که دادخواست‌های فوق را داده‌اند مکلفند ظرف شش ماه از تاریخ اجرای این قانون با نظر مشاورین حقوقی به کلیه دادخواست‌ها مجدداً رسیدگی نمایند و چنانچه تشخیص دهند دادخواست‌های مزبور مستند به دلایل موجه نبوده و دعاوی آنان قابل پیشرفت نیست دادخواست‌های خود را استرداد نمایند.

ماده ۲- رییس شعبه اول هیئت‌های فوق‌الذکر سمت ریاست کل هیئت را داشته و دادخواست‌ها را به شعب ارجاع خواهد نمود.

ماده ۳- وزارت دادگستری به تعداد کافی عضو علی‌البدل از بین قضات دادگاه استان مرکز برای هیئت‌های مرکز از بین قضات دادگاه شهرستان مرکز استان برای هیئت‌های شهرستان‌ها تعیین خواهد کرد اعضای علی‌البدل وقتی شرکت در رسیدگی می‌نمایند که اعضای اصلی طبق آیین دادرسی مدنی مردود و یا به علت بیماری معذور از انجام وظیفه باشند.

ماده ۴- هیئت‌های مزبور با مراجعه به سوابق و پرونده‌ها و با توجه به مدارک و مستندات طرفین و تحقیقاتی که لازم بدانند در صورتی که تجاوز به حق دولت یا شهرداری یا اوقاف عامه یا بانک‌ها را در اراضی و مسیل‌ها و تپه‌های مذکور در لوایح قانونی ۸ شهریور و ۲۵ شهریور و ۲۱ آبان ۱۳۳۵ احراز کنند به ترتیب زیر عمل خواهند نمود:

الف- هرگاه متقاضی ثبت و یا متجاوز اصلی اراضی و مسیل‌ها و تپه‌های مزبور را به دیگری منتقل نکرده باشد رأی بر اراضی و مسیل‌ها و تپه‌ها و اصلاح سند مالکیت (در صورت صدور سند مالکیت) خواهد داد.

ب- هرگاه متقاضی ثبت یا متجاوز اصلی در اراضی و مسیل‌ها و تپه‌های مزبور تا تاریخ تصویب لوایح مزبور (بر حسب مورد ۱۳۲۵/۰۶/۰۸ یا ۱۳۳۵/۰۶/۲۵ یا ۱۳۳۵/۰۸/۲۱) احداث ساختمان نموده باشد در آن صورت هیئت رأی به پرداخت قیمت اراضی در تاریخ تصویب لوایح مزبور خواهد داد مگر آنکه در مورد اراضی موات یا بایر بلامالک متجاوز آن اراضی را طبق قانون مدنی قبل از تاریخ تصویب لوایح مزبور احیاء کرده باشد که در این صورت آن مقدار از اراضی که احیاء شده به ملکیت او شناخته خواهد شد.

تبصره ۵- حکم به پرداخت قیمت در صورتی صادر می‌شود که مساحت مورد ادعا بیش از ده برابر مساحت زمین زیربنا نباشد اگر مساحت مورد ادعا بیش از ده برابر زمین زیربنا باشد نسبت به قسمت زاید هیئت طبق قسمت (الف) ماده ۴ رأی به رد عین و یا اصلاح سند مالکیت صادر خواهد نمود و در صورت اخیر تفکیک آن قسمت از زمین که معادل ده برابر اراضی زیربنا است و برای استفاده از ساختمان ضرورت دارد به‌عهده خود هیئت خواهد بود.

ج- هرگاه متقاضی ثبت یا متجاوز اصلی اراضی و مسیل‌ها و تپه‌های مذکور را به دیگری منتقل کرده باشد هیئت رأی به قیمت واگذاری خواهد داد مگر آنکه تشخیص دهد قیمت واگذاری کمتر از قیمت واقعی در تاریخ انتقال بوده که در آن صورت رأی به پرداخت قیمت واقعی به تشخیص یکی از بانک‌های کشاورزی یا رهنی یا ساختمانی در غیر مورد مربوط به ادعای خودشان خواهد بود.

د^۱ - در مورد بند (ج) هرگاه اراضی مذکور در قانون اراضی دولت و شهرداری‌ها مصوب سال ۱۳۳۵ و اصلاحی سال ۱۳۳۹ تا تاریخ تقدیم این لایحه به صورت موات یا بایر اعم از اینکه محصور شده یا نشده باقی مانده باشد و مورد حکم قطعی هیئت‌های مربوط واقع نشده باشد دولت و سازمان‌های مذکور در قانون می‌توانند هر یک در مورد خاص خود از تاریخ تصویب این قانون تا حداکثر یک سال نسبت به استرداد عین زمین موضوع پرونده‌های طرح شده در هیئت‌های رسیدگی از هیئت تقاضای صدور حکم نمایند. هیئت علاوه بر اصدار رأی طبق بند مذکور علیه متجاوز اصلی یا وراث آنها و یا متقاضی ثبت حکم به رد عین اراضی علیه آخرین منتقل‌الیه صادر می‌نماید در این صورت آخرین منتقل‌الیه مستحق دریافت قیمتی است که طبق سند رسمی انتقال به فروشند پرداخته است به اضافه ۹ (نه) درصد بهره در سال از تاریخ آخرین سند انتقال تا تاریخ پرداخت واردات ثبت اسناد و املاک مکلفند سند مالکیت این قبیل اراضی را به نام سازمان‌های مذکور صادر و یا اصلاح نمایند. منتقل‌الیه نیز می‌تواند برای مطالبه خسارات حاصل از معامله زمین علیه ناقل در دادگاه اقامه دعوی نماید.

تبصره ۱^۲ - در صورتی که انتقال به صورت صلح یا هبه غیر معوض یا موارد مشابه آن انجام گرفته باشد قیمت واقعی روز انتقال به تشخیص کارشناس به اضافه نه درصد بهره احتساب و به منتقل‌الیه پرداخت گردد.

تبصره ۲^۳ - منظور از آخرین سند انتقال رسمی در این بند سندی است که قبل از اول آذرماه سال یک‌هزار و سیصد و چهل و هفت (۱۳۴۷) تنظیم گردیده باشد. هرگاه پس از تاریخ مذکور نقل و انتقالاتی واقع شده باشد هر یک از ایادی بعدی نسبت به مبلغی که به ید قبلی خود اضافه پرداخته است از طریق محاکم عمومی حق مطالبه خواهد داشت.

تبصره ۳^۴ - آراییی که در فاصله تقدیم این لایحه به مجلس و تصویب نهایی آن از طرف هیئت‌ها دایر به موات یا بایر بودن به نفع سازمان‌های مذکور در قانون

۱- الحاقی ۱۳۴۸/۰۴/۱۵

۲- الحاقی ۱۳۴۸/۰۴/۱۵

۳- الحاقی ۱۳۴۸/۰۴/۱۵

۴- الحاقی ۱۳۴۸/۰۴/۱۵

صادر می‌گردد مشمول مقررات این قانون بوده و دولت و سازمان‌های مذکور در قانون می‌توانند با معرفی منتقل‌الیه از هیئت صادرکننده رأی با رعایت بند (د) این قانون درخواست استرداد عین زمین را بنمایند و هیئت‌های رسیدگی رأی به استرداد عین زمین صادر خواهد نمود.

تبصره ۴^۱ - نقل‌وانتقالاتی که نسبت به اراضی موضوع بند (ح) قانون اصلاحی اراضی دولت و شهرداری‌ها و اوقاف و بانک‌ها مصوب سال ۱۳۳۹ تا تاریخ تقدیم این لایحه به مجلس شورای ملی صورت گرفته است تا هزار متر مربع از شمول مقررات این قانون معاف خواهد بود ولی در این مورد با متقاضی ثبت یا متجاوز اصلی یا وراث آنها طبق بند (ج) ماده ۴ قانون مصوب سال ۱۳۳۹ رفتار خواهد شد. استحقاق استفاده از این تبصره برای هر شخص فقط نسبت به یک قطعه زمین می‌باشد در صورتی که مساحت زمین مورد انتقال بیش از هزار متر مربع باشد انتخاب هزار متر مربع مذکور در این تبصره با دولت و سازمان‌های مذکور در این قانون می‌باشد.

تبصره ۵^۲ - سازمان مسکن می‌تواند این قبیل اراضی و سایر اراضی موات یا بایر که به نام دولت به ثبت رسانیده یا بعداً به ثبت خواهد رساند و همچنین اراضی خالصه موضوع بند (ب) ماده ۷ قانون انحلال خالصجات مصوب سال ۱۳۴۶ را طبق اساسنامه خود به فروش رسانده و وجوه حاصل را صرفاً به مصرف تهیه مسکن و آپارتمان و خانه‌های سازمانی و مدرسه با رعایت فضای سبز و پارک متناسب و تأسیسات و لوازم آنها برساند سازمان مسکن همچنین می‌تواند حداکثر تا ده درصد از وجوه حاصل را به مصرف تقسیم حفاظت و نگهداری اراضی و مخارج مربوط در تهران و شهرستان‌ها برساند.

ماده ۵ - هرگاه در احکام هیئت‌های مذکور در ماده یک اشتباهات مذکور در ماده ۱۸۹ آیین دادرسی مدنی رخ داده باشد ذی‌نفع می‌تواند از هیئت تقاضای تصحیح حکم را بنماید.

۱- الحاقی ۱۳۴۸/۰۴/۱۵

۲- الحاقی ۱۳۴۸/۰۴/۱۵